

Сам собі пан (скорочено)

Борис Грінченко

Селянин Данило вирішив зробити спробу "панського права добути". Йому забажалося довідатися, "чи можна якось так, щоб і мужик в одній хаті з паном сидів". І Данило вирушив до міста залізницею. Купив дуже дорогий квиток у вагон першого класу і попхався розшукувати своє місце. Кондуктор не хотів пускати мужика, обзиваючи того "мурлом". Аж врешті-решт пропустив, подумавши, що Данило несе панові білет.

Здивував селянина першокласний вагон, який мав вигляд панської світлиці: "...тут тобі й столики, тут тобі й постелі, тут тобі й топчани..." А тут і пани напали на нього, не второпають, як мужик міг купити місце поруч із ними. Кондуктор, перевіряючи білети, знову гримнув на Данила, а як побачив його квиток, то й не знав, як звернутися до мужика, на "ви" чи на "ти".

Поїзд рушив. Пани почали курити. Дуже сподобався Данилові духмяний панський табак. Вирішив і собі люльку набити. Аж тут молодий панок з білявими позакручуваними вусиками сказав, що мужицький тютюн тут не курять, навіть табличка є у вагоні, де про це написано. На це Данило розсудливо й спокійно відповів: "Ні, пане, я письменний: там написано про те, щоб не виходить з вагону, як поїзд їде, а не про тютюн". Товстий пан з роздвоєною бородою зчинив Ґвалт, покликав кондуктора, щоб вивести Данила геть з першокласного вагона. Але мужик вирішив відстояти свої права, маючи на руках білет, продовжував далі пихкати люлькою. Його навіть підтримав пан з огрядною борідкою, який увесь час читав книжку. Коли кондуктор хотів висадити Данила, то осмикнув його той самий пан, заступившись за мужика: "Хіба ви маєте право не давати пасажирам їхати?" Цей пан по-доброму, по-людськи пригостив Данила своїм тютюном, розмовляючи, наче з рівним, розпитав, у яких справах Данило їде й куди. Та ось поїзд прибув до Ч. Данило владнав усі свої справи: завітав до знайомого чоловіка, скупився. Можна б уже й додому їхати та ще кортіло подивитися, як же ще можна паном бути? І вирішив селянин піти до "тіятру". Натрапив на афішу, де оголошувалось, що "у залі дворянського зібрання концерт". Розпитав свого знайомого, до якого приїжджав, де ж це "зібраніє", та ввечері попрямував туди.

Купив Данило найдорожчий квиток за два карбованці у перший ряд і у самій чумарчині попростував до зали. "Як увійшов, то тут уже — не буду брехати — таки стало мені дуже моторошно, — вразило приміщення мужика. — Хата така здорова, як клуня, та де! ще більша!., та вся блищить!" Сів у перший ряд на сьоме місце й чекає. Аж тут і пани, й лакеї такий лемент підняли, як це мужик потрапив на концерт до дворянського зібрання? Викликали полісменів, схватили Данила та потягли до темної. Вранці надзиратель обіцяв поговорити "по-своєму". До поліції Данила повів під конвоем солдат. Як довідався мужик від того солдата, що битимуть завтра "ваше благородіє", то дуже злякався. Заплатив конвойному три карбованці, аби відпустив, і тікати темними

вулицями. Зупинив візника і помчав до станції, на поїзд. У вагоні трусився Данило, аж поки поїзд не рушив: "Не страшно мені тих поліцейських самих, так страшно тієї ганьби та зневаги". Приїхав додому. Через деякий час розповів усе жінці. А та його — мокрим рядом, щоб даремно грошей не витрачав та не вигадував абищо. І ще розповіла сестрі Хотині, а та — всім іншим на селі, як Данило "панського права добувався". Так і посміювались над Даниловими пригодами. Але сам він вважав, що добувався не панського права, а людського, якого, не жаль, на той час не було.